

PROJEKTI SELETUSKIRI

Saaremaa Muuseumi ajaloo-osakonna püsinäituse **1940-1949** tööprojekti tellijaks on Saare Maavalitsus, kooskõlastajaks Saaremaa Muuseum, autoriks Vello Laanemaa.

Käesolevas seletuskirjas käsitletakse: näituse asukohta, ruume, kestust, projekti ülesehitust, muinsuskaitset, kandetarindit, tehnosüsteeme, valgustust, sisustusmaterjale, tehisosi ja graafikat, ning kujunduspõhimõtteid.

Asukoht

Saaremaa, Kuressaare linnuse konvendihooned kirdetiiva teine ja kolmas korrus.

Ruumid

Kolm ruumi pindalaga 45, 80 ja 45 m², endised vahtkonnaruumid suure dormitooriumi ja väravašahti kohal. Ruume nimetatakse näituse raames tinglikult alumiseks toaks, suureks saaliks ja ülemiseks toaks.

Kestus

Saaremaa Muuseum on näituse kavandanud püsivana, kestusega 25 aastat.

Projekti ülesehitus

• EELPROJEKT

- ruumide olemasoleva olukorra fotod ja esialgse mõõtmise andmed
- kavandid (pliiatsivisandid plaanis ja perspektiivvaates kalkal, millede taustaks on arvutitöötluses fotod ruumidest; vaated; külastajate liikumise skeem)
- ekspositsioonipinna mahuanalüüs
- koostejooniste esialgne variant (teemade jaotus vitriinides)
- seletuskiri

• TÖÖPROJEKT

- sisukord (lehed 011-013)
- käesolev seletuskiri (lehed 021-025)
- töömahtude loetelu (lehed 031-035)

- tingtähiste kirjeldus (lehed 041-042)
- muudatuste register (lehed 051-05...)
- ruumide mõõdistamisandmed (hoone kandetarindi joonised 10, 101-103, 110, nulltasandiks on tinglikult võetud suure saali põrand)
- hanke korraldamiseks vajalikud koostejoonised ruumide kaupa (üldjoonised 2, 21-24, kolmanda taseme joonised: 111, 211-213, 221-223, 231-234, 241-243; põhiplaanis, isomeetrias, vaadetes)

Tööprojekt katab peale hanke objekti kogu näitusekeskkonna paigutuse: museaalid Saaremaa Muuseumilt, otseostuna soetatava vahakuju ja audio-videoseadmestiku.

- sisustuselementide tööjoonistest (neljanda taseme joonised: 1111, 1112, 2211-2237, 2310-2329, 2411-2436; vitriinide, lahinguvälja seadeldise, tahvlite, mälestusorvade, trepipiirete ja käsipuude konstruktsioon põhiplaanis, isomeetrias ja vaadetes; teksti küljendusjuhised; esemete asetus ja valgustus vitriinides ning maakaartide mastaap lahendatakse iga vitriini kohta eraldi aetuslehtedel (montaažlehtedel))

Teostajale vajalikud sõlmede lahendused annab projekti autor viienda taseme detailjoonistel vastavalt teostaja tehnoloogiale autorijärelevalve käigus.

Detailide dimensioneerimisel on arvestatud konvendihooone sisetoomisteede avade, treppide ja käänakutega.

- ettepanekutest heli (s.h.videoheli) jaotamiseks ekspositsioonis (projektis antakse seadmete paigutus ja vaatamis-kuulamisalad, ühendusskeemi koostab teostaja).

Eelprojektis olevate vaadete kasutamisel tuleb arvestada, et põhilised tööprojekti sisumuudatused eelprojektiga võrreldes on:

- betoonist tankitõkkeid lahinguvälja seadeldise peale ei tule;
- paekivist monumentaalide asemel on ette nähtud tumedate pindadega mälestusorvad;
- suure saali vitriini 7 ja 8 vahele jääb vahe mälestusorvale;
- fonditäiendusena lisandub ca 13 eset vitriini 10, alateema XVI i.

Muinsuskaitse

Muinsuskaitseliselt olulisi arhitektuuridetaile ruumides ei muudeta. Näituse sisustus jätab avatuks väärtusliku keskaegse arhitektuuri (s.h. kõik võlvitud aknaorvad).

1980-ndatel teostatud tarinditest tehakse ringi alumise toa ja suure saali vahelise trepikäigu käsipuud ja suures saalis olev trepiosa (rinnatise asemele ehitab Saaremaa Muuseum kaarjad astmed). Kõigis ruumides eemaldab Saaremaa Muuseum aknaorvadest 80-ndaist pärinevad vaskvalgustid.

Kandetarind

Alumise ja ülemise toa põrandad on rajatud raudbetoonvahelaele, suure saali põrand võlvlaele, mida kannavad kaks sammast allasuvast dormitooriumis.

Kõigi kolme ruumi laes olevad puittalad on dekoratiivsed. Kandvaks tarindiks on talade peale valatud raudbetoonlagi.

Tehnosüsteemid

Olemasolev tuletõrjesüsteem jääb ligipääsetavaks, seda näituse projekt ei puuduta. Vaatajaskonna istekohad video jälgimiseks on paigutatud suure saali avariiväljapääsu kõrvale.

Küttesüsteemi on Saaremaa Muuseum uuendanud (nõuk. päritolu malmradiaatorid on välja vahetatud kujunduslikult sobivate lameradiaatorite vastu). Suures saalis on muudetud radiaatori asukoht selliselt, et see ei jää vitriini 6 sisemusse. Alumises toas jääb radiaator orva, TV aluse taha ja ülemises toas paadi taha.

Ventilatsioon toimub paeseintes olevate keskaegsete avade kaudu.

Olemasolev paeseintesse süvistatud elektrisüsteem kontrollitakse Saaremaa Muuseumi poolt. Vajadusel tuleb välja vahetada elektrotehniliselt iganenud lülitid ja pistikud paekiviseintel, mis enamuses jäävad vitriinide taha varjatuks ega oma kujunduslikku tähtsust.

Valgustus

Valgustus koosneb hajuvvalgustusest vitriinides ja suundvalgustitest nii vitriinides kui neist väljaspool.

Hajuvvalgustus põhineb luminofoorlampidel valgusti mooduliga 600, 900 ja 1200 mm. Valgustite elektrotehnilised lisaseadmed paigutatakse vitriini sisemusse, mattklaasi taha. Luminofoortorudele lisatakse pikiteljel pööratavad ümarprofiilist katted, mis reguleerivad valgusvoogu. Ümarprofiil ja valgusti kinnitub suurtes vitriinides klaasist riiulipõskedes olevatesse aukudesse.

Suundvalgustusega tuuakse esile suuremad objektid, president Päts'u vahakuju, lahinguvälja seadeldis, pomm, paat; vitriinides paiknevad mannekeenid.

Alumise saali edelaakende ette paigaldatakse allalastavad rulood, et võimaldada video vaatamist.

Eraldi tuleb valgustada tänapäeva standarditele mittevastavad vanad trepiastmed, kõrged lävekivid ja eritasandilised põrandasüvendid, seda nii ohutuse kui arhitektuuri seisukohast.

Sisustusmaterjalid

Sisustusmaterjalideks on karastatud klaas, puit, klaasi kandvad

metallprofiilid (alumiinium või roostevaba teras), metallkäsipuud.

Suures saalis tuleb olemasolevate talade alla vitriinide 6 ja 10 kohal kinnitada tahatud puidust ematalad, mille otstarve on kujunduslik, vitriini lae allapoole toomine, kandetarindi otstarvet taladel ei ole.

Metallprofiilid tuleb asetada nii, et nad ei jääks vaataja ja eksponaadi vahele.

Vitriinklaasid näituseküllastaja vaateväljas tuleb liita läbipaistva klaasiliimi või läbipaistva tihendprofiiliga.

Vitriine on konstruktsioonilt kahte sorti:

- 5 väiksemat eraldiseisvat, kokkuliimitud vitriini, mis tuleb kinnitada ruumi paeplaatidest põranda külge. Vitriini esisein peab toimima rullikutel lükanduksena. Kaldriiulid tuleb asetada vitriiniseintele liimitud ketaspuksidele.
- 7 suuremat tihenditega liidetud vitriini, mille tagakülje moodustab paekivisein. Vitriini vineerlagi kinnitub ruumi laetalade (suures saalis ematalade) külge, klaasseinad ja ukсед tuleb kinnitada metallprofiilidega alt ruumi põrandasse ja ülevalt vineerlae külge. Karastatud klaasi serva ja konarliku paekiviseina vaheliseks detailiks on orgaanilisest klaasist ribad, mis tuleb töödelda seina kuju järgi. Läbipaistev silikoon orgklaasriba ja paeseina vahel peab muutma vitriini tolmutihedaks. Vitriinide sees on ette nähtud minimaalne liikumisruum muuseumitöötajale. Vitriinide 5, 6, 10, 12 esi- või külgseinas on hingedel klaasuks, vitriinil 14 kaks ust. Vitriinides 4 ja 13 peab esisein toimima lükanduksena. Osa horisontaalsetest alumistest riulitest ukse taga peavad olema üles pööratavad. Vitriinide sees on klaaspõskedega riul. Kaldriiulid peavad olema horisontaalasendisse pööratavad ja kinnituvad klaasist riulipõskede külge metallprofiili abil.
- eranditeks on vitriinid 3, 11 ja 14. Vitriin 3 paikneb seina sisse võlvitud orvas; ordenivitriinis 11 on eraldi siseosa, mis suletakse kokkuliimitud kaanega. ja peab olema ühendatud valvesignalisatsiooniga; k^{*} Kiilukujulise vitriini 14 tipp tuleb kohapeal kokku liimida.

Kõik vitriinid peavad olema tolmukindlad ja lukustatavad.

Vitriinisisesed kandekonstruktsioonid (profiilid, vineeri, ühendusdetailid) ning luminofoorlambitorud, juhtmed ja seadmestiku peab paigutama varjatult, jätma mattpindade taha. Mattpinnad peavad olema siledad (matistatud karastamise käigus), kergesti puhastatavad.

Kõik vitriinisisesed riulid on mattklaasist, riulipõsed tuleb osaliselt matistada. Kaldriiulid varustatakse pealeliimitud klaasribaga, et esemed alla ei libiseks. Ribade liimimisel kasutatakse värvitut mahulist klaasiliimi. U. kolmandikule kaldriulitest tuleb valmistada ja asetada 3 mm klaastahvlid

* muudatus 03.02.2005, kooskõlastatud autoriga 17.03.2005

originaaldokumentide sirgeksvajutamiseks.

Lisaks tuleb valmistada mattklaasist sisevalgustusega alus sõukruvile, selle taga olev mattklaasist radiaatorikate, puitalus paadile ja klaastahvlid seletavate tekstide jaoks, mis kinnitatakse metallprofiiliga lakke või seinale suuremate üksikobjektide juurde.

Mööbliesemetena on ette nähtud TV monitoride alused (2 pörandalasetsevat, 1 seinalekinnitatav) ja 8 lihtsat roostevabast terasest karkassiga plastiktooli suures saalis videopubliku jaoks.

Tehisosad ja graafika

Peale museaalide tuleb hanke raamides valmistada ja paigaldada tehisosad:

- lahinguvälja seadeldis suures saalis (Saaremaa looduslike materjalidega kaetud karkass, mis peab lavastama lahingujärgse olukorra 2 laskepositsiooniga)
- kaks näoga meesmannekeeni vitriinides 6 ja 10
- 3 riigilipu koopiat
- 3 mälestusorva (kõrgkvaliteetse viimistlusega kilbid kirjagraafilise lahendusega)
- Stalini portree
- paadikinnitusvai ketiga
- seadeldis raudne „eesriie“ vitriinis 14

Näituse graafilises osas tuleb autori juhiste ja asetuslehtede järgi küljendada, printida ja paigaldada kaardid, fotokoopiad, tekstid, etiketid. Pealkirjad, seletavad tekstid ja fotod tuleb printida valgust hajutavate omadustega mattkilele, mõned kaardid ja kõik etiketid läbipaistvale kilele.

Kaardid, fotokoopiad ja osa tekstist tuleb klaasile kleepida värvitu liimiga.

Vaataja silmade kõrguselt läbib vitriine nn. fotovöö: tagant valgustatud arhiivifotode koopiad ja selgitavad tekstid.

Üksikesemete etiketid tuleb vastavalt ekspositsiooniplaanile asetada iga eseme või esemegrupi juurde.

Kõik materjalid peavad püsima 25 aastat.

Kujunduspõhimõtted

Kujundus järgib ajastu iseloomu suurte dünaamiliste vormidega.

Sisustuselemendid: vitriinid, valgustid ja seadmed peaksid jääma

võimalikult vähemärgatavaks, tooma välja kaks aspekti: ajajärgu traagilise iseloomu ning raamiks oleva keskaegse väärtusliku interjööri.

Ajaloo-sündmuste dünaamikat rõhutab mahtude orientatsioon: agressiivseid sündmusi käsitlevad vitriinid on konvendihoonete teljestiku suhtes (osalt konvendihoonete laskeavade põskede suunaliselt) viltu, rahuaega ja saarlaste tsiviilelu kujutavad vitriinid on rööptahulised ning asetatud seintega paralleelselt nagu mööbel. Suuremaid vägivaldtegevusi saarlastest tsiviilelanike kallal (mõrvu ja küüditamisi) tähistavad tumedad mälestusorvad vitriinide vahel, mis on tagant hämaralt valgustatud.

Kujundaja lähtub Saaremaa Muuseumi poolt ekspositsiooniplaanis ette antud kronoloogilis-temaatilisest skeemist ja museaalide loetelust.

Põhirõhk on originaalesemetel, fotod, tekst ja kaardid jäävad toetavasse rolli.

Tööprojekti teine osa määrab museaalide paigutuse üksikesemete (riiulite) tasemel ja graafilise materjali (fotokoopiade, kaartide ja teksti) küljendusjuhised asetuslehtedel (montaažlehtedel).

Museaalide paigutuspõhimõtted on järgmised :

Suuremad esemed nagu presidendi vahakuju; kahuritoru, relvad ja varustus lahinguvälja seadeldisel; lennukimürsk, torpeedokaatri propeller, põgenike paat, kolhoosiesimehe laud ning tool, on ruumis vabalt, klaasiga katmata, selgitustekstid paiknevad eraldi tahvlitel.

Väiksemad museaalid on asetatud vitriinidesse mattklaasile ja valgustatud hajusalt nii alt kui pealt, mis rõhutab esemete vormi ja faktuuri.

Alumine lai riiul 610 mm kõrgusel on horisontaalne, sellele asetatakse raskemad ja ruumilised esemed. Erandina on vitriini 4 kõik riiulid, ka põhiriiul kaldu.

910 mm kõrgusele kaldriiulile on paigutatud väikesed esemed ja raamatud.

1210 mm kõrgusele kaldriiulile on asetatud filigraansed ajaloomaterjal: dokumendid, rahatähed jmt.

Kaldriiuleid on vastavalt museaalide iseloomule igas vitriinilõigus kuni kaks. Pikemate esemete puhul (püssid, lipuvardad, mõök jmt.), mida on vaja näidata püstisena, kaldriiulid puuduvad. Mannekeenide lõigus pole üldse riieid ja välisklaasid on läbipaistvad, matistamata.

Vello Laanemaa
November 2004, Kuressaare, Tallinn

